וכת שקרים נחלקת לז' חלקים.

החלק הראשון איש כזבים, לא די לו שמשקר, אלא שהוא משחית בשקריו, וגוזל וחומס, כמו המכחש בעמיתו או עושק שכר שכיר, ועובר על מצות עשה לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, וכתי' לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר, כ"ש אם עשק אותו. וכן העונה ברעהו עד שקר, שנא' לא תענה ברעך עד שקר. ומן החלק הזה בעל התרמית והאונאות במסחרים ובשותפות, דכתי' לא תונו איש את עמיתו. והמכזב נקרא בליעל ואיש און, שנא' אדם בליעל איש און הולך עקשות פה.

החלק השני המשקר והמרמה את חבירו. ואין בשקר זה נזק מיד, אך יתכוין בו לעשות חבה להזיקו. כאדם המרמה את חבירו, כדי שיאמין בו ויבטח בו ולא ישמר ממנו, כדי להדיח עליו ההפסד, כענין שנא' בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו, וכתי' בתריה העל אלה לא אפקד בם. וזה עונשו על שני עניינים, על השקר ועל הנזק וההפסד.

החלק השלישי הבא בערמה לסבב לעצמו טובת חבירו, לא לגזול ולא לחמוס את חבירו, אלא יתן עיניו בטובה העתידה לבא לחבירו ויסבב בשקריו עד אשר יקח אותה לעצמו. כיצד. כגון שראה את חבירו קונה פרקמטיא בזול, והלך למוכר ואמ' לו, אני אתן לך יותר מעות בפרקמטיא זו, ואל תחוש לפלוני, כי שותפין אנחנו. או שיסבב שיתן לו חבירו מתנות על כזביו ושקריו, כגון שיאמר לו, רצוני לקנות קרקע פלונית, שאתה רוצה לקנות, והאחר נותן לו דמים כדי שיסתלק מן הקרקע, ולא יקנה אותה. או שיאמר לו, אני הייתי לך מליץ טוב עם המלך, או עם השר, או כל כיוצא בזה.

החלק הרביעי המספר בספור דברים ששמע, ויחליף במקצתן, בלא תועלת לו ובלא הפסד לחבירו. ואע"פ שאינו מפסיד לאחרים, עונשו גדול, מפני שמעיז פניו ומשקר, בטבעו הרע. אבל התירו להחליף בדברים לקיום מצוה ולהבאת שלום, דתניא משבחים את הכלה לפני החתן, ואומרים לה, כלה נאה וחסודה, אע"פ שאינה נאה. וגרסי' בבראשית רבה מותר לשנות מפני השלום, שנא' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם וגו', ולא מצינו שצוה יעקב אבינו ע"ה בכך, אלא שאמרום משמו.

החלק החמישי האומר לחבירו שייטיב עמו ויתן לו מתנות, ואין בלבו לתת לו שום דבר. גם זאת רעה גדולה, ועל זה נאמר נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה. והמתהלל במתת שקר למה הוא דומה, לעננים רבים ורוחות, ונראה שבאין גשמים, ואינן יורדים, שנא' נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר.

החלק הששי המתהלל שעשה טובה עם חבירו והוא לא עשה. ולא די לו שהוא משקר, אלא שהוא גונב דעת הבריות, דתניא אסור לגנוב דעת הבריות, ואפי' דעת הגוי. ואין מוכרין לגוי בשר נבלה בשביל בשר שחוטה, ולא בשר מתה בשביל שחוטה, ולא מנעל של עור מתה בשביל עור של שחוטה. ואל יראה אדם לחבירו שהוא פותח חבית בשבילו, ורצונו לפתוח אותה לחנוני. ואל ירבה בתקרובת לחבירו ויודע בו שאינו מקבל. ודברים אלו, וכיוצא בהם, הם אסורים מב' עניינים, משום שהוא משקר ומשום שהוא גונב דעת הבריות.

החלק השביעי המשתבח במעלות שאינן בו. כגון שיאמר שהוא נשיא ומיוחס, ושהיו אבותיו גדולי הדור. ולא די לו שהוא מתגאה ומנשא עצמו, אלא שהוא מכזב. ועל זה אמ' שלמה לא נאוה לנבל שפת יתר, פי' אינו נאה למי שהוא נבל וממשפחה שפלה לאמר שהוא נשיא וגדול, אף כי לנדיב שפת שקר, ר"ל ואפי' הוא נשיא ונדיב במעשיו, לא ישקר בשפתיו ויתהלל שנתן מתנות לבני אדם והוא לא נתן, ואפי' נתן, גנאי הוא לאדם להתהלל במתנותיו, כ"ש לנדיב. ואם יש בני אדם שמכבדין אותו במדרגות הכבוד, כגון שיאמרו עליו שהוא חכם, ואינו, צריך לומר, אין בי חכמה כלל. ואפי' אומרים עליו שהוא יודע שתי מסכתות, ואינו יודע אלא אחת, צריך לומר, אחת אני יודע בלבד.

ואם המגלה סוד חבירו הוא משוקץ ומתועב ועונשו גדול, כ"ש המשקר בחבירו והמכזב, כ"ש וכ"ש כמה פעמים הנשבע לשקר, שלא די לו שהוא משקר, אלא שהוא נשבע לשקר על כזביו, והב"ה הזהיר את ישראל ואמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא.

וגרסי' במ' שבועות בפרק שבועת הדיינין, ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה. אומרין לו, הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמ' הב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהם כי לא ינקה, וכאן נאמר כי לא ינקה ה' את אשר את ישא את שמו לשוא. וכל העבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן נפרעין ממנו וממשפחתו, שנא' אל תתן את פיך

לחטיא את בשרך, ואין בשרו אלא קרוביו, שנא' ומבשרך לא תתעלם. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו ומכל העולם, שנא' וכשלו איש באחיו, איש בעון אחיו.

ד"א לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. בפסוק זה יש י"ז אותיות, רמז לי"ז פעמים שכתוב בתורה שני לוחות, ללמדך שכל הנשבע לשוא כאלו כפר בכל התורה כלה.

וגרסי' בספרי ולא תשבעו בשמי לשקר, מה תלמוד [לומר]. כבר נאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, יכול אין חייבין אלא על השם המיוחד בלבד, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי. וחללת את שם אלהיך אני ה', מלמד ששבועת שוא הוא חילול השם.

וגרסי' במדרש תנחומא כל המועל בשבועות כופר בהב"ה, ואין לו מחילה [לעולם], שנא' כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא.

וכל עבירות שבתורה ממתינין לו שנים ושלשה דורות, וכאן נפרעין ממנו לאלתר, שנא' הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו. הא למדת, דברים שאין מים ואש מכלה אותן, שבועת שקר מכלה אותן.

וגרסי' [במס' שבת] בפ' במה מדליקין, ת"ר בעון שבועת שוא ושבועת שקר [וחלול השם] וחלול שבתות, חיה רעה באה, ובהמה כלה, ובני אדם מתמעטין, [והדרכים משתוממין], שנא' ואם באלה לא תוסרו לי, אל תקרי באלה אלא באלה, וכתיב והשלכתי בכם את חית השדה. בשבועת שקר כתי' ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת [את שם אלהיך], ובחלול השם כתי' ולא תחללו את שם קדשי, ובחלול שבת כתי' מחלליה מות יומת, וילפינן חלול מחלול, משבועת שקר.

וכל מי שיודע עדות לחבירו ילך ויעיד, ואם לא העיד נקרא חוטא, שנא' נפש כי תחטא ושמעה קול אלה. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, ששה פעמים כתי' כאן נפש, כנגד ששת ימי בראשית. לפי שכך אמ' הב"ה לנפש, כל מה שבראתי בששת ימי בראשית בשבילך בראתי, ואת גוזלת וחומסת, הוי נפש כי תחטא ושמעה קול אלה. א"ר סימון, מפני מה משביעין את האדם ונותנין לפניו נאדות נפוחים, לומר לך, אתמול היו מלאים גידים ובשר ועצמות ועכשו הן ריקות מכולן. כלומר, ראה מה אחרית האדם, ושמור נפשך, ואל תשבע לשקר. ואפי' שבועה שהיא של אמת אסור לאדם שישבע, כגון שאמר, שבועה שהיום יום פלוני, וזו היא שבועת שוא, שנשבע על עסקי שוא לדבר שאין בו צורך.

מעשה בכפר אחד, שהיו אנשיו נשבעין ומקיימין, וכולן חרבו. כיצד. היה אומר לחבירו, שבועה שאלך למקום פלוני ואוכל ואשתה שם, והולכין ועושין כך, ומקיימין שבועתן. ומה הנשבעין באמת כך, הנשבעין לשקר על אחת כמה וכמה. וגרסי' במ' [נדרים] בפרק ואלו מותרין, לעולם לא תהא [רגיל] בנדרים, שסופך למעול בשבועות. ואל תהי רגיל לפני עם הארץ, שסופך לאכול טבלים. ואל תהא רגיל לפני כהן עם הארץ, שסופך להאכילך תרומה. ואל תרבה שיחה עם האשה, שסופך בא לידי ניאוף.

מעשה באדם אחד, שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה אחת, והניחתו בכד של קמח, ושכחה ולשה הדינר בקמח, ונתנה הפת לעני. לימים בא בעל הדינר, אמ' לה, תן לי דינרי. אמרה לו, תהנה מסם המות אם נהניתי מדינרך כלום. אמרו, לא היו ימים רבים עד שמת אחד מבניה. וכששמעו חכמים בדבר זה, אמרו, ומה זאת, שנשבעה באמת, אירע לה כך, מי שנשבע על שקר על אחת כמה וכמה.

ועוד גרסי' במדרש ר' תנחומא ר' שמואל בר רב יצחק אומר, כל הנודר ואינו משלם גורם לאשתו שתמות, שנא' אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך. ולא עוד אלא כל הנודר ואינו משלם יזכרו עוניו, שנא' כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' אלהיך מעמך והיה בך חטא. דרש ידרשנו שני פעמים, ללמדך שדורשו ודורש אחרים עמו. ר' אומר, בעון נדרים בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים, שנא' אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך. מה הן מעשה הידים, הוי אומר בניו ובנותיו של אדם, וכתיב כי בראותו ילדיו מעשה ידיו וכו'. רב נחמן בר יצחק אמ' למאן דאמ' בעון נדרים מתים מהכא, לשוא הכיתי את בניכם, על עסקי שוא. וגרסי' בפרק קמא דמסכת ראש השנה א"ר יצחק, ואיתמ' ר' אלעזר, אין אשתו של אדם מתה אלא א"כ מבקשין ממנו נדר ואין לו, שנא' אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך. ת"ר מוצא שפתיך תשמור ועשית וגו', מוצא שפתיך, זו מצות עשה, תשמור, זו מצות לא תעשה, ועשית, אזהרה לב"ד שיעשוך, כאשר נדרת, זה נדר, לה' אלהיך, אלו אשמות ותודות ועולות ושלמים, נדבה, כמשמעה, אשר דברת, אלו קדשי בדק הבית, בפיך, זו צדקה.